

IX.
IX.
IX.
IX.

4666 - 68 / 1936-37 - 1936. x. 26. - kételes - egyhangú;
~~4427~~
5108 - 74 / 1937-38 - 1937. xi. 11. - vegyes - nyhs. kitűnt.
~~4585~~
5320 - 286 / " " - 1938. v. 12. - kötött - egyhangú;
~~4639~~

Hiskhaj, Borsod m. 1914. v. 25. ref.

Avetáni áhítat : 1133 / 1827-28. jny.

Rep : 1828. v. 20.

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

1126 - 1937 / 1938 szám.

Érk: 19... évi 1938 MÁJ 18. hó... n.

Előirat: _____

drb. melléklet. Utóirat: _____

Bírálatra kiadatik:

Dr. Gaendel Vilmos

" Kovács Aurél
professzor matematik.

Debrecen 1938. május 18-án.

Dr. Gaendel professzor úr
bírálatára a végén!

Kovács Aurél
e. i. délkán.

Elfogadom! Eötvös.

1/20 Kőrösi

Jogtudományi Doktori Értekezés.

/a politika köréből./

A s a j t ó s z a b a d s á g k é r d é s e .

Különös tekintettel az új sajtótörvény-tervezetre.

írta:

G O M B O S L Á S Z L Ó

Vázlat.

- I. Bevezetés.
- II. A sajtószabadság elvi szempontból.
A sajtószabadság eszméjének alakulása és
a diktatúrás törekvések.
- III. Az új sajtótörvénytervezet ismertetése,
kritikája.
- IV. A korszellem hatása.
- V. Befejezés.

Forrásmunkák.

- 1./ Br.Eötvös József:A XIX.sz.uralkodó eszméi.
- 2./ Dr.szepesváraljai Haendel Vilmos:Politika.
- 3./ Dr.Tóth László:A német birodalom jellegzetes jogszabályai.
- 4./ A sajtórendészeti javaslat hiteles szövege.
/ Uj Magyarság 1938,ápr.hó 9./

I.

Nem tudományos megállapítás ugyan, de kifejező volta miatt talán mégis megengedhető, annak konstatálása, hogy korunk a XIX. századdal összehasonlítva a böjt és farsang viszonyában áll. Az emberiség mintha csak egy hatalmas író maró szatiráját játszaná el, úgy dőbja sutba régi ideáit és fordul el azoktól a gondolatoktól, melyek egy századon keresztül vezéreszméi voltak.

Elég ha csak a közvetlen szomszédságunkban végbemenő eseményekre utalunk. Szinte a szemünk előtt játszódott le az a folyamat, aminek végeredményeképpen két nemzet állampolgárai lemondottak azokról a szabdságjogokról, amelyeket elődeik a gondolat és fegyver erejével vivtak

ki.

Be kell vallanunk:ha eltekintünk a száraz tényeket feloldó nagy nemzeti lelkesedéstől, amelyik jelentéktelen áldozattá degradálja a tömegek részéről történt önkéntes vagy legalább is önkéntesnek látszó joglemondást, vagyis ha kizárólag csak értelmi szempontokat tartunk magunk előtt,-elvitathatalan az a tény, hogy Európa több államában az u.n. szabadságjogokat jeletékeny mértékben megszorították, sőt egyeseket néhol egészen el is töröltek. Ahogy az egyik fiatal magyar szociologus megállapítja: "Mintha csak a szabadsággal való túlságos visszaélés miatt vezeklésből vállalná magára az emberiség a "kaszárnyaállamot."

Céltalan volna most azon vitatkozni, vajjon Mussolini vagy Hitler diktaturája tényleg kaszárnya államot jelent-e vagy sem. Számkra itt csak egy a lényeges, ezekben az ál-

lamokban a szabadság fogalomnak olyan nagyfokú átértékelését látjuk, a karakterisztikus jellemvonásoknak akkora eltörpítését, hogy nyugodt lelkiismerettel ténylegesen meglévő szabadságjogokról nem beszélhetünk.

Mussolini nyíltan megmondja: "A szabadság nem jog, hanem kötelesség." Valóban, ha az u.n. fascista államok alkotmányát megvizsgáljuk azt tapasztaljuk, hogy ez az alapgondolat az egész vonalon érvényesül.

Ahol csak egyféle politikai társulási forma lehetséges: az uralkodó párt, egyféle sajtó: a pártsajtó, ahol a bíráskodás pártbíráskodás, ahol az ellenkező nézeteket nemcsak tetszeli, hanem már gondolatbeli megnyilvánulásaikban is már csirájában elnyomják - ott szabadságjogokról alig lehet szó.

Mindezeknek alapján nyugodtan levonhatjuk a következtetéseket: korszakunk a sza-

badtságjogok szűkítésének korszaka.

De min alapszik korszakunk és a XIX. század szelleme között megnyilvánuló antagonizmus?

A politika alapja az ember. Magából ebből a tényből következik, hogy a politika sohasem lehet elvont tudomány. De azért mégsem lehet azt mondani, hogy az emberiség életében nincsenek törvényszerűségek. Vannak, ha nehezen felismerhetőek is. Nem véletlen és nem tömeg szeszély így az sem, hogy most a szabadságjogok szűkítésének korszakát éljük. A társadalmi fejlődési folyamat megállíthatatlanul vezetett ide. Jó előre még a liberalizmus hajnalán meglátta br. Eötvös József. Ki is fejtette ide vonatkozó nézeteit "A XIX. sz. uralkodó eszméi c. művében. A szabadság és az egyenlőség eszméje között meglévő ellentétből indul ki. A tényleges vagyis vagyoni

egyenlőtlenség mellett meglévő jogi egyenlőség csakis egyféle tendenciát vonhatott maga után.

Az a tömeg, amelyiknek száma a kapitalista gazdasági rend belső törvényszerűségeinek megfelelően napról napra nőtt, a jogi egyenlőséget, a szabadságjogok teljességét csakis egyre használhatta fel: a tényleges egyenlőség felé való törekvesre.

Azok a nemzetek tehát, amelyek az emberi kulturának és haladásnak döntő bázisát, a magántulajdon "szent és sérthetetlen" voltában látták, vagyis amelyek el akarták kerülni a bolsevizmus veszélyét, nem tehettek mást, mint lemondtak az egykor legdrágább kincsnek, és nélkülözhetetlennek hirdetett szabadságról.

A szabadságjogok közös sorsát természetesen nem kerülhette el a sajtószabadság sem. Nem kerülhette el az említett két külföldi államban, de nem kerülheti el a jelek sze-

rint Magyarországon sem.

II.

Mielőtt azonban a hazai konkrét jelenségek tárgyalására rátérnénk, vizsgáljuk meg előbb elvi szempontból a kérdést, Mi is tulajdonképpen a sajtó, milyen hatalma lehet, milyen veszélyeket hord magában és ezzel kapcsolatban milyen álláspontot kell elfoglalnia vele szemben a jogi szabályozást végző államhatalomnak.

Csak ezután alkothatunk helyes képet a konkrét jogi szabályozásról, vagyis arról az általános törekvésről, hogy a szabadság és rend harmoniáját hogyan valósíthatja meg politikai rendszer ezen a területen.

A sajtó kétségtelenül politikai szerv

A közösségi életre gyakorolt hatása és jelentősége ma már senki előtt sem lehet vitás. Végeredményben azoknak a berendezéseknek és gépeknek az összességét értjük alatta"amelyek az emberi gondolatok többszörözését eszközlik." Hatásának jelentősége éppen abban van, hogy többszörözött hatást jelent. Nem egyszerűen csak a közvélemény t ü k r ö z ő d é s e hanem egyszerűsmindt a l a k i t ó j a is a közvéleménynek.

Éppen ezért mert nem egyszerűen csak konstatáló regisztráló szerv hanem konstitutív teremtő hatalom, nem lehet közömbös az állam szempontjából, hogy működését milyen jogi korlátok között végzi.. Az erre vonatkozó jogszabályok összessége a sajtó jog.

Nem az állam volt az első emberi közösség, amelyik ennek a "hatodik nagy hatalom"-nak, a jelentőségét és veszélyességét felismerte.

A római katolikus egyház léptette legelőször életbe azokat a kautélákat amelyek a sajtó visszaélésekkel szemben megfelelő garanciát nyújthattak. Tőle tanulta el aztán az állam. Így vezették be az abszolutizmus idején a sajtótermékekre vonatkozólag a c e n z u r á t mégpedig annak leggyűlöltebbé vált formáját az előzetes felülvizsgálást.

Mintegy erre következő reakcióként jelentkeznek aztán azok a küzdelmek amelyek eredményeként megvalósul a szabad sajtó intézménye.

"Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti" jelenti ki büszkén már az 1848-as magyar sajtótörvény, kifejezve ezzel a szabadság automatikus reguláló erejében vetett hitet ,mely hit annyira jellemző a mult század dogmatikusaira.

"Mindent megszabad irni-ami igaz" mondotta. Deák Ferenc, ugyanettől a gondolattól áthatva.

Az élet azonban keményen rácaffolt a dogmatikusokra. A sajtószabadságért harcoló nemzedéknek csakhamar tapasztalnia kellett, hogy a korlátlan hatalommal megajándékozott sajtó mekkora veszélyeket rejt magában.

Természetesen a sajtó legradikálisabb, de a közel múlt küzdelmei folytán éppen ezért leggyűlöletesebbé vált megrendszabályozási formája, az előzetes cenzura gondolata egyelőre legalább is nem térhetett vissza. Az élet azonban megtalálta azokat a formákat, amelyekkel pótolni lehetett ezt az odiozussá vált intézményt. Anélkül, hogy a nagy elvi alapokat megsértették volna az egyes államok sorban vezetnek be olyan kautélákat, amelyek a sajtó tulkapásaival szemben ideig-óráig biztosítani tudták a társadalom rendjét és nyugalalmát. Európa legtöbb országában bevezették az u. n. k o n c e s s z i o n a l i s rendszert, amely

időszaki lapoknak a megjelenését külön engedélyhez köti. Ennél kevésbé szigorú, de szintén eléggé hatékony eszköznek mutatkozott a k a u c i o n a l i s szisztéma, amelyik nem köti ugyan engedélyhez valamely sajtótermék megjelenését, de mindenesetre olyan súlyos anyagi veszteség elé állítja a fennálló szabályok megsértése esetén az illetékes sajtótermék tulajdonosokat, hogy így nagyobb kilengésektől sikerülhetett mentesíteni a társadalmat. Rendelkezésre állott ezen kívül még az államhatalomnak megfelelő rendészeti intézkedéseknek életbe léptetése, amelyeknek ha nem is lehetett célja, hogy elvőleg korlátozzák a sajtószabadságot, a gyakorlatban mindenesetre elég hathatós fegyvereknek bizonyultak.

Minezeknek az óvintézkedéseknek az ellenébe is meg kell állapítanunk, hogy a múlt század, sőt a jelen század eleje is meg lehető-

sen liberális álláspontot foglalt el a sajtóval kapcsolatban. Ez a liberalizmus főképpen abban mutatkozik, hogy minden kautelés törekvés ellenére sem lépték túl azt a határt, amely a p r e v e n t i v és r e p r e s s z i v rendszer között fennáll. Erre mutat ezen kívül az a körülmény is, hogy a sajtó útján elkövetett delictumok bizonyos kedvezményezett eljárási szabályok alá vonattak.

Mindez következett az Európában nagyrészt uralkodó parlamentarizmus eszméjéből. A sajtó egy parlamentáris államban mint az egyik legfontosabb alkotmánybiztosíték szerepel. Megváltozott azonban a helyzet természetesen akkor, mikor egymás után mutatkoztak azok a jelenségek, amelyek végső soron annak a következtetésnek a levonására jogosították fel az egyes nagy európai államok vezető férfait, hogy a parlamentarizmus csődbe jutott.

A modern diktatúrákban, ahol alkotmányról természetesen szó, nem lehet szó arról sem, hogy a sajtószabadság gondolata olyan megítélés alá essék, mint a liberális államban az alkotmánybiztosító szerepét betöltő sajtó. Ez államokban a sajtó csak a népre való szellemi behatásnak nyomós eszköze. "Éppen olyan kulturális nevelő, és pedig első sorban állami és nemzeti vonatkozású nevelő eszköz-írja dr. Tóth László német birodalom jogszabályait tárgyaló művében - mint amilyen az iskola, rádió, színház és a film." Tehát állami irányítás és szoros felügyelet alá eső nyilvános berendezkedés és nem az, amit a liberális jog benne lát. Nem rendészeti szabályok szükségesek tehát a sajtónál, az ő álláspontjuk szerint, hanem szervezési szabályok. Ez a szabályozás nem is maradt el. A Német Birodalomban a közírók törvénye, az irodalmi és kulturkamarákról szóló törvé-

nyek tanuskodnak erről. Megvizsgálva ezeket a törvényeket, meg kell állapítanunk, hogy ezekből a modern diktaturakból hiányzik minden álszemérem, Nem is akarják azt hirdetni magukról, hogy a sajtószabadság elvi alapján állanak. Elv és gyakorlat náluk teljesen egybevágh. Nem akarják titkolni azt, hogy cogens jogszabályokkal brutálisan némitják el az esetleges ellenvélemény sajtó útján való megnyilatkozását. Nem juthat napvilágra, legalább is legalis úton nem, olyan sajtótermék, amelyiken ne volna tajta valamelyik a megbirálásra illetékes hatóság "nihil obstat"-ja. Mindezekből kitűnőleg láthatjuk, hogy az újabb jogi fejlődés olyan merészen kanyarodott vissza a sajtó megrendszabályozásának legbrutálisabb formájához, amelyen merész kanyarodót pár évtizeddel ezelőtt még csak feltételezni sem lehetett volna. A konkrét szükségletek azonban, mint ahogy a most ismer-

tetett példák igazolják, nagyobb erőt képviselnek, mint a tetszetős és szép elméletek. Ez a folyamat megállíthatatlannak látszik és hatásai ma már hazánkban is érvényesülnek.

III.

Kétségtelen tény, hogy helytálló annak a felelős kormányférfiúnak a közelmúltban tett kijelentése, hogy a magyar sajtótörvény az 1914 évi XIV. tc. egyike Európa legliberalisabb törvényeinek. Ez a megállapítás nem jelentheti egyszersmind azt, hogy Magyarországon tényleg valami nagy fokú sajtószabadság volna. Az 1912 évi 63. tc., amely a kivételes hatalomról szólva feljogosítja a kormányt a sajtóügynak rendeleti szabályozására, meglehetősen illuzóriussá teszi a sajtószabadság gondolatát. Kormányaink a háboru alatt éltek is ezzel a jogukkal és mint

a kivételes állapotok utolsó csökevényei, ezek a rendelkezések a háboru után is egész napjainkig nagyrészt érvényben maradtak. Ennek oka, az a feszült szociális helyzet volt, amely a forradalom és ellenforradalom után mint azoknak utóhulláma, a társadalom minden egyes rétegében élt.

Elvileg azonban ténylegesen a szabad sajtó gondolata volt érvényben. Remélhető volt, hogy a viszonyok konszolidálódása következtében a normalis állapotok ezen a téren is helyre fognak állni. Azonban nem ez történt. Ahelyett, hogy enyhülés állott volna be, a sajtóviszonyok terén, a kormány olyan törvény javaslatot terjesztett az országgyűlés elé, amely alapvető szempontjait tekintve diametralis ellentétben áll az eddig érvényben levő sajtótörvény, sőt mondhatjuk egész bátran a magyar alkotmány szellemével.

Mielőtt mindezt a javaslat szövegé-

nekismertetése után részletesen kimutatnánk, annyit már most is előre bocsáthatunk, ez a javaslat magán viseli az idők bélyegét. Erre mutat, hogy mindazok, akik szimpatizálnak a sajtó problémájának illetően képpen való megoldásával, úgy üdvözlik a javaslatot, mint egy nálunk is szükségképpen elkerülhetelen rendszerváltozási folyamat kezdeti fázisát, míg az ellenkező állásponton lévők célozva arra, hogy megalkotói előtt bizonyos külföldi minták lebegtek, "Made in Germany" kifejezést használják sűrűn vele kapcsolatban.

Nem bocsátkozhatunk részletesen annak a taglalásába, hogy a két álláspont közül melyik mellett van az igazság. Előbb ismernünk kell a szóban forgó javaslatot. Négy fejezetben és összesen 10 §-ban van összefoglalva mindaz az újítás, amit a kormány a társadalmi béke fenntartása céljából törvénné tenni szük-

ségesnek lát.

Az első rész "a sajtórendészeti köteles példány beszolgáltatásáról és a sajtótermékek terjesztésének megkezdéséről" szól és a következő két §-t foglalja magában.

1.§. "A sajtóról szóló 1914. XIV. tc. 7. §-a hatályát veszti és helyébe az alábbi 2-5 §§-ban foglalt rendelkezések iktattatnak."

2.§. "M i n d e n s a j t ó t e r m é -
k e t , kivéve a St. 5. §. 2. bekezdésében felsoroltakat a nyomda vagy könyomdavállalat tulajdonosa köteles nyomban a többszörözés befejezése után a nyomda vagy könyomdavállalat helye szerint illetékes királyi ügyészségnek egy példányban megküldeni/ sajtórendészeti köteles példány/. Ugyanigy sajtórendészeti köteles példány beszolgáltatására köteles mindenki, ha olyan sajtóterméket többszörösít, mely a közönség körében terjesztésre van szánva.

Időszaki lap terjesztését a sajtórendészeti köteles példány megküldésével e g y i d ő b e n szabad megkezdeni. Minden más sajtótermék terjesztését csak akkor szabad megkezdeni, :

1./ ha a sajtórendészeti köteles példánynak a kir.ügyészséghez érkezésétől számítva 48 óra, ha pedig a sajtótermék terjedelme egy nyomtatott ívet meghalad, 8 nap telt el, *a nélkül* hogy a kir.ügyészség a sajtótermék lefoglalását a kir.bíróságnál indítványozta volna;

2./ ha a kir.ügyészség a terjesztésnek azl.pontban meghatározott időnél korábban megkezdésére engedélyt adott.

Ha a kir.ügyészség a kir.bíróságnál a nem időszaki sajtótermék lefoglalása végett indítványt terjesztett elő, s az elsőfoku bíróság a lefoglalást nem rendelte el, a kir.ügyészség felfolyamodásának halasztóhatálya van, vagyis a terjesztést ilyen esetben csak akkor

szabad megkezdeni, ha a lefoglalást a vádtanács nem rendelte el."

Talán az egész javaslatnak ez a legtöb-
bet támadott része. A javaslat merészebb kriti-
zálói nyíltan hangöztatják, hogy a 2.§.ban fog-
lalt rendelkezések lényegileg semmi mást nem
jelentenek, mint burkolt formában való vissza-
térést az előzetes cenzurához. Meg kell állapí-
tanunk, hogy ez a feltevés nem egészen alaptal-
lan, sőt bizonyos fokig az a kötelezettség, hogy
a nem időszaki lap csak abban az esetben ter-
jeszthető, ha ehhez a kir. ügyészség egy negatív
magatartással/nem emel vádat, nem tesz indít-
ványt a sajtótermék lefoglalására/ hozzájárul,
még az előzetes cenzuránál is súlyosabb meg-
szorítást jelent. Itt t. i. nem a kéziratot kell
bemutatni, hanem a kész, már kinyomtatott pél-
dányt. Így esetleges delictum esetén nemcsak
hogy büntetés éri a sajtótermék szerzőjét, de

lényeges kár származik abból is, hogy vádemelés és esetleges elkobzás esetén kárba megy a sajtótermék előállítására fordított költség. Így tehát a súlyos jogi következményeken kívül terhes anyagi következmények is motiválják ezután a szerzőket abban, hogy "gondolataikat sajtó útján szabadon közöljék."

Első pillanatra érthetőnek és nem tulságosan nyugtalanítóknak tűnhet fel ez a rendelkezés. Hiszen itt nagy részt annak az elburjázott röpirat irodalomnak a kiirtásáról volna szó, amelyik utóbbi időben közéletünket kétségtelenül veszélyeztette. Ha azonban meggondoljuk, hogy a nem időszaki sajtótermék fogalma alá odatartoznak a könyvek is, akkor a fenti aggodalmak nagyon is jogosnak látszanak. Ha valahol, úgy a művészet és irodalom terén kétségkívül szükség van az emberi szabadságra. Az az író, akinek állandóan arra kell majd ügyelnie,

hogy lehetőleg az uralmon levő körök szájaize szerint írjon, nem teljesitheti nemzeti közösségével szemben százszázalékosan hivatását. Az a mulasztás tehát, hogy a kormány nem tett a benyújtott javaslatban éles elhatárolást röpirat és könyv között, igen nehezen reparálható valami.

Nemkülönben érdekes és hasonlóan feltűnő a javaslat 4. szakasza, amelyik kimondja, hogy a sajtójogi felelősségrevonást nem akadályozza az a körülmény, hogy a terjesztést még nem kezdték meg. Ha a terjesztés a lefoglalás következtében vált lehetetlenné, a cselekmény kísérletként büntetendő. Mégpedig abban az esetben is, ha a bűncselekmény kísérlete egyébként nem esnék büntetés alá. Ez

Ez a szakasz is pompásan mutatja azt a diametralis ellentétet, amely az eddig érvényesült tendenciára és ezen javaslat között fenn-

áll. Eddig szabály volt, amit törvénykönyveink megalkotásánál következetesen keresztülvittek, hogy a sajtó útján elkövetett bűncselekményeket más, mégpedig enyhébb elbírálás alá kell vonni, mint a közönséges bűncselekményeket. Ez a tendencia nemcsak anyagi jogszabályokban mutatkozott, /elévülési idő/ hanem az alaki jogban is felfedezhető. Az a körülmény, hogy a sajtó útján elkövetett bűncselekmények ügyében a döntést az esküdtszékek re kívánta ruházni a törvény, világosan erre mutat.

Az új javaslat ezzel szemben nem hogy nem domborítja ki a sajtódelictumok sui generis és favorizált jellegét, hanem ellenkezőleg súlyosabb elbírálásban részesíti, mint ahogy azt fentebb láthatjuk, mint a nem sajtó útján elkövetett bűncselekményeket.

Ez a tendencia, ha objektíven vizsgáljuk meg a kérdést, helyesnek mondható. Hiszen

mindenki előtt világos, hogy egy sajtó útján elkövetett becsületsértésnek pl. mennyivel nagyobb súlya van, mintha nem sajtó útján követik el azt. A sajtó a maga nagy nyilvánosságával, közvéleményformálóerejével végzetesen tönkretethet embereket. Éppen ezért helyes, ha minél erősebb sanctiok kilátásba helyezésével igyekszik az állam visszatartani polgárait attól, hogy ilyen büncselekményt elkövessenek. Hasonlóképpen a sajtószabadság megszorítását célozza, habár szintén közvetett módon a törvény 5. szakaszának az a rendelkezése, amelyik aránylag igen súlyos büntetést helyez kilátásba az előző szakaszokban foglaltakat megsértők ellen.

Egészen érdekes megszorítást tartalmaz aztán a 8. szakasz. E §.-ban foglalt rendelkezések értelmében a sajtóval való visszaélések elkerülése végett a törvény megadja a kir. bíróságoknak azt a jogot, hogy közérdeknek

vagy jogos magánérdeknek védelmezése céljából, és az ehhez szükséges keretben hivatalból, vagy az érdekelt kérelmére megtilthatja, hogy a nyilvánosan tartott tárgyalásról vagy ott elhangzott valamely kijelentésről a sajtóban tudósítás tétessék közzé."Rágalmazás vagy becsületsértés miatt folyó eljárásban a bíróság elrendelheti azt is, hogy az ügy tárgyalásáról csak az ítélet hozatalkor, vagy az eljárásnak más módon történt befejezésekor szabad tudósítást közölni. A tárgyalásról szóló tudósítás eltiltása csak abban az esetben jelenti az ítélet közzetésének tilalmát is, ha a határozat ezt kifejezetten megemlíti.

Társas bíróság eljárása esetében a tilalom kérdésében a határozathozás az ítélő tanács elnökének ügykörébe tartozik. A tilalom kérdésében hozott határozat ellen fellebbevitelnek nincs helye.

Vétséget követ el és három hónapig terjedhető fogházzal büntetendő, aki a tilalmat kijátssza, vagy azt akár szándékosan, akár gondatlanul megszegi. "Ezzel a rendelkezéssel a kormánynak kettős célja van. Egyrészt nagyon helyesen véget akar vetni annak az állapotnak, hogy törvénytörési rémdrámák közlésével a bűnözőknek valóságos reklámot csináljanak egyes újságok. Másrészt viszont a rendelkezés okát a nagyszámú politikai perekben kell keresnünk. Vitán felül áll, hogy ezeknek a pereknek állandóan nyílt színen való pertraktálása és napirenden tartása nem alkalmas arra, hogy a nemzeti közvéleményben a rend és biztonság érzetét erősítse.

Ezzel lényegileg még a sajtószabadság elvét sem sértette meg a törvényhozás, éppen úgy, mint ahogy nem lehet azt mondani, hogy azzal a ténnyel, hogy bizonyos tárgyalásokon a bíróság

a nyilvánosságot kizárhatja, ezzel az uralkodó nyilvánossági elven esik csorba.

Radikális szembefordulást jelent az eddigi sajtótörvénnyel végül a javaslat harmadik része, amelyik az időszaki lapok engedélyezéséről szól. Ennek a résznek egyetlen paragrafusa, a 9.§. kimondja a következőket: "időszaki lap alapításához, úgy szintén jellegének megváltoztatásához a m.kir.miniszterelnök engedélye szükséges. A már megjelenő időszaki lapok további megjelenéséhez, kivéve a naponként megjelenő időszaki lapokat, ugyancsak a m.kir.miniszterelnök engedélye szükséges, az engedélyt az 1938 évi aug.hó 31.napjáig lehet kérni. A részletes szabályokat a m.kir.miniszterium rendeletben állapítja meg.

A jelen szakaszban foglalt szabályt alkalmazni kell időszaki lap alapítása tárgyában a jelen törvény hatályba lépése előtt meg-

tett és még jogerősen el nem intézett bejelentésekre is.

Radikális szembefordulást jelent az eddigi állásponttal a javaslat abból a szempontból, hogy míg ezideig időszaki lap alapításához nem volt szükség külön engedélyre, hanem kizárólag csak a biztosíték képezte a szabad lapalapítás egyetlen akadályát, addig most már az új javaslat a kaucionális elv helyébe a koncesszionálist helyezi. Annyival is inkább érzékeny rendelkezés ez a sajtószabadság szempontjából, mert az engedélyezés feletti döntés joga végző fokon nem valamely független állami szerv kezébe van letéve, hanem a pártpolitikai szempontoktól semmi esetre sem független kormány kezébe. Így teljesen a kormányelnök kénye-kedvétől függ az, hogy kíván-e ellenzéki hangot megtűrni a sajtóban vagy sem. Ha egyesek támadták a javaslatot és a "Made in Germany" bélye-

get vélték rajta felfedezni, a javaslatnak ez a része az, amelyik méltán rászolgált a támadásokra. Ez a rész az, amelyik tényleg alkalmas volt arra, hogy a diktatőrökus törekvések az országban lábrakapjanak és valóságos kisértést jelent a kormányelnök számára arra vonatkozólag, hogy az ellenzéki sajtó fejlődését vagyis a kritikái hang erősödését megakadályozza.

IV.

Az új sajtótörvény megalkotására el kell ismernünk nyomós okok kényszerítették a kormányt. A magyar szociális helyzet annyira tulfeszített, annyira idegess és labilis, minden izgató és lázító cselekményre annyira reagál, hogy az elővigyázatosság tényleg indokolt. Ez

volt a főszempont, amely a javaslat megszületésénél döntő szerepet játszott. E mellett kétség kívül jelentős volt az a szükséglet is, hogy az u.n. zugsajtót végre valahára megrendszabályozzák. A kérdés csak az, vajjon nem forog-e fenn most az az eset, amit a latin közmondás így fogalmaz meg: "Medicina peior morbo".

Vajjon szabad-e a sajtószabadság nagy elvén engedve a korszellem nyomásának, ekkora részt ütni. Megéri-e a zugsajtó kiirtása, azt az áldozatot, hogy lényegileg cenzura alá fognak esni a legjobb tollu és legjobb szándéku írók munkái? Felvetődik az a gondolat is bennünk szükségképpen, hogy nem jobban lehetne-e az izgatók alól kirántani a talajt nem ilyen mechanikus eszközökkel, mint amilyen a most tárgyalt javaslat, hanem komoly szociális reformokkal? Mert igaz ugyan, hogy a sajtónak közvélemény formálóereje van, ezt a viszonyt

azonban nem szabad erről az oldalról nézve sem mereven felfogni. Mert ha igaz az a tétel, hogy minden népnek olyan kormánya van, amelyet megérdemel, akkor feltétlenül áll ez a sajtóra is. Nemcsak a közvélemény igyekezik egyoldalulag a sajtó irányítása után, hanem éppen azért, mert nagy százalékban üzleti vállalkozásról van szó, a sajtó is kiszolgálja a közvéleményt. Mindebből tehát az következik, hogy az igazi jó sajtópolitika tulajdonképpen nem sajtópolitika, kizárólag. Egészséges közszellem, egészséges társadalmi berendezkedés egészséges sajtót fog produkálni. Egészséges sajtót, amelynek nem lesz szüksége állami gyámkodásra, amelyik a maga tömegnevelő és kontrolláló hivatását parancsszó nélkül, spontán fogja teljesíteni. Igazán egészséges társadalmi állapotok mellett elképzelhetetlen volna olyan körülmény, mint amilyen Németországban ma előállott. Lehetetlen volna,

sőt felesleges volna állami "oktatásban" részesíteni a publicistákat, és szinte kátészerűen megállapítani számukra azokat az ethikai kötelezettségeket, amelyek minden egészséges társadalomban maguktól értetődnek.

Érdemes idevonatkozólag megvizsgálni azokat a kötelezettségeket, amelyeket a közirók törvényében találunk felsorolva:

"A közirónak az a feladata, hogy mindenkor a valóságnak megfelelően számoljon be a legjobb tudomása szerint mondjon véleményt. Kötelessége, hogy az ujság nyilvánosságtól mindazt távol tartsa, ami egyéni érdekeket közérdekkel összekeverten tévuttra vezető módon szolgál, ami alkalmas arra, hogy a német nép erejét befelé vagy kifelé csökkentse, a német közakaratot, védelmi készséget, kulturát, gazdaságot, vagy mások vallásos meggyőződését sértse, ami a német becsülettel és méltósággal kerül összeütközésbe, ami valakinek becsületét,

boldogulását jogtalanul sérti, hírnevének árt, nevetségnek, vagy megvetésnek teszi ki, ami egyéb okokból erkölcstelennek mutatkozik."

/Dr.Tóth László : "A Német Birodalom jellegzetes jogszabályai."/

A fenti idézetből látjuk, milyen bonyolult /pedig végeredményben igazán természetes/ követelmények elé állítja a sajtószabadság elvét tagadó hitleri diktatura a publicistákat.

Ha adózni akarunk a "contraria se iuxta posita, melior elucescunt" elvnek, érdemes a hitleri parancs mellé idézni Deák Ferenc mondatát: "Mindent meg szabad írni, ami igaz."

A liberalis és totalis állam karaktere nyilatkozik meg ebben a két idézetben. A diktatura álláspontja : a szabadság nem jog, hanem kötelesség, és a köziró joga

engedelmeskedni az előírásoknak.

A liberális állam álláspontja kétség kívül szebb és tetszetősebb. Egy békés és nyugodt viszonyok között élő ország meg is engedheti magának azt a fényűzést, hogy a szabadságjogok teljességét nyujtsa polgárainak. Egy olyan állam, ahol nincsenek nagy szociális, felekezeti és nemzetiségi ellentétek, vállalhatja a szabadsággal együtt járó belső hullámszó veszedelmét.

De azok az államok, amelyeknek társadalmát nagy belső ellentétek feszítik, amelyeknek nemzetközi helyzete olyan, hogy minden politikai kaland egzisztenciájukat veszélyezteti, fennmaradásuk érdekében kénytelenek szűk markukban bánni a szabadságjogokkal. Kénytelenek hallgatást parancsolni olyan témaköröket illetőleg, amelyek ha az igazságnak meg is felelnek, mégis alkalmasak

lehetnek arra, hogy egy veszélyben levő közösség kívánatos és szükséges harmóniáját megbontsák.

V.

Mindezeknek alapján úgy látszik, elfogadható az az irányzat, amelyik a szabadságjogok megszükitésével, köztük a sajtó szabadságának megnyirbálásával akar elérni pillanatnyi hatásokat. Elfogadható, de csak abban az esetben, ha az államnak valóban komoly érdeke kívánja a szabad kritika jogának felfüggesztését, és csak abban az esetben, ha ez az állapot rövid, átmeneti jellegű.

Nincs ugyanis olyan közösség, amelyik sokáig büntetlenül tudná nélkülözni az ellen-

őrző kritika hiányát. Akkor ugyanis, ha az áldozatot követelő nagy, a nemzet számára komoly veszedelmet jelentő megpróbáltatás ideje elmult és a megnyirbált szabadságjogokat nem állítja vissza, a vezetők kontrollálásáról való lemondás visszaélések elkövetésére fog alkalmat adni.

A hosszú ideig tartó diktatura feltétlenül megszüli az állampolgárok lelkében a reakciót. A "homo politicus" ideig-óraig háttérbe tud ugyan vonulni, különösen akkor, ha ezért a háttérbe vonulásért a "homo oeconomicus" igényei cserében kielégülést nyerhetnek. De egy bizonyos idő elteltével újra ráébred jogaira, ráébred arra a tényre, hogy emberi méltóságának conditio sine qua non-ja a szabadság.

De különösen áll ez a sajtószabadságra vonatkoztatva. Hiszen a sajtó élte-

tő eleme a szabadság. A közvéleményre gyakorolt hatást éppen annak köszönheti, mert nem hivatalos, állami intézmény, nem unalmas kommentar nélküli szimpla közleményeket tartalmaz, nem "elfogulatlan", véleménytelen, esemény-registráló, hanem különböző színeket, véleményeket képviselő, az életet tükröző organum.

Vagyis: az emberiség meg tud feledkezni és le tud mondani rövid időre jogairól, de minden ilyen lemondás végül is annak a véleménynek a kialakulásához vezet, hogy: szabadság nélkül nemcsak nem lehet, de nem is érdemes élni.

*Előjegyzés. (E. H. H.)
Soboros, 1908. 10.*

Dr. János S. H. H.